

Raport z warsztatów dla nauczycieli w ramach projektu: „Wspólna nie znaczy niczyja”

Prowadzenie warsztatów i opracowanie raportu: Monika Komorowska

W dniach 4 i 5 czerwca 2014 w Pawilonie „Nowa Gazownia” odbyły się warsztaty dla nauczycieli w ramach projektu "Wspólna nie znaczy niczyja". Celem warsztatów było przybliżenie pojęcia przestrzeni publicznej i zainspirowanie uczestników do prowadzenia działań edukacyjnych z dziećmi i młodzieżą dotyczących przestrzeni publicznej.

Cel warsztatów

Nie wszyscy potrafimy dokładnie zdefiniować, czym jest przestrzeń publiczna. Wszyscy jednak, na co dzień żyjemy w przestrzeni naszych miast. Są miejsca: ulice, place, parki, do których chętnie wracamy, gdzie czujemy się dobrze. Bazując na tym doświadczeniu możemy intuicyjnie wskazać dobrze funkcjonujące przestrzenie publiczne. Podczas warsztatów poszukiwaliśmy odpowiedzi na pytania o przestrzeń publiczną, by lepiej ją poznać i zrozumieć.

- Co składa się na przestrzeń publiczną?
- Czy współczesne miasto może funkcjonować bez przestrzeni publicznej?
- Czy wszyscy mają równe prawa do przestrzeni publicznej?
- Jak godzić potrzeby różnych użytkowników przestrzeni publicznej?
- Co decyduje o sukcesie przestrzeni publicznej?
- Jakiego działania można podejmować by ożywić miejsca, które mają potencjał bycia przestrzenią publiczną?

Wstępem do warsztatów była prezentacja Pani Anny Rybarczyk-Robak dotycząca projektu „Wspólna nie znaczy niczyja”. Ten projekt jest kontynuacją działań zapoczątkowanych przez przyjęcie w 2009 roku przez III Kongres Urbanistyki Polskiej - Karty Przestrzeni Publicznej.

„Wspólna, nie znaczy niczyja”¹ to projekt edukacyjno-kulturalny na rzecz przestrzeni publicznej. Jest organizowany i wdrażany przez Stowarzyszenie Forum Rewitalizacji w partnerstwie z Miastem Poznań oraz Wydziałem Architektury Politechniki Poznańskiej. Jest realizowany na terenie Poznania od maja 2014 roku do maja 2015 roku. Tematyka projektu nawiązuje do wniosków sformułowanych na III Kongresie Urbanistyki Polskiej, który odbył się w Poznaniu w 2009 roku. Stwierdzono wtedy niedostateczny poziom edukacji społeczeństwa na temat przestrzeni publicznej, który zaobserwowano w szczególności wśród dzieci i młodzieży. Działania projektowe zostały, więc nastawione na edukację oraz promocję w tym zakresie i są skierowane do szerokiego grona odbiorców: od grup przedszkolnych i szkolnych przez opiniotwórcze do seniorów. Głównym celem realizacji projektu jest zwiększenie świadomości oraz zaangażowania społecznego w działania na rzecz dobra wspólnego, jakim jest przestrzeń publiczna.

¹ <http://www.forumrewitalizacji.pl/rewitalizacja/wspolna-nie-niczyja>

Przebieg warsztatów

Pytania o miasto

Uczestnicy warsztatów pracowali w zespołach. Pierwszym etapem warsztatów była próba odpowiedzi na pytania o miasto, sformułowane w oparciu o książkę *The World's Fairest City Yours and Mine - Features of Urban Living and Quality*²;

Zespoły odpowiadały na zestawy tematyczne pytań dotyczące różnych aspektów funkcjonowania w mieście w odniesieniu do Poznania.

STAROŚĆ

Czy chciałbyś się tu zestarzeć?
Co robią tu emeryci?
Jak wiele pokoleń mieszka pod jednym dachem?
Kto się kim opiekuje?
Jak często widzisz seniorów w mieście?
Czy spotykasz seniorów grających w szachy?

ANONIMOWOŚĆ

Jak często spotykasz kogoś znajomego?
Jak bardzo anonimowi mogą być mieszkańcy Twojego miasta?
Kto obserwuje kogo?

² Autorzy: Ruedi Baur, Martin Feuz, Carmen Gasser Derungs, Andrea Gmünder, Thomas Hausheer, Martin Jann, Philipp Krass, Margarete von Lupin, Trond Maag, Ursula Tgetgel, Marcel Zwissler, Projekt: Design2context Wydawnictwo: Lars Muller Publishers

Czy są miejsca, w których możesz przejść niezauważony?
Czy czarnoskóry może przejść niezauważony?

DUCH MIEJSCA

Co Cię zachwyca w Twoim mieście?
Gdzie czujesz się na luzie?
Jak wiele twarzy ma Twoje miasto?
Jak często ktoś się tu do Ciebie uśmiecha?
Które miejsce lubią najbardziej jego mieszkańcy?

RÓŻNORODNOŚĆ/DOSTĘPNOŚĆ

Czy wszystko jest tu na swoim miejscu?
Czy miesza się tu różne światy?
Jak wiele księgarni jest w Twojej okolicy?
Czy opłacałoby się tu założyć sklep z bio żywnością?
Czy jest wystarczająco dużo miejsca dla wózków na ulicach?
Czy łatwo znajdziesz miejsce w komunikacji miejskiej?

DZIEDZICTWO

Co było tu od zawsze?
Jak ważni są bohaterowie w Twoim mieście?
Co zanika w Twoim mieście?
Czy miasto żyje wspomnieniami?
Czy dziedzictwo to ciężar?

POCZUCIE DUMY

Czy jesteś dumny ze swojego miasta?
Na jakie okazje elegancko się ubierasz?
Czy zdarzyło Ci się tańczyć na ulicy?
Czy są imprezy na ulicach?
Czy obchody ważnych wydarzeń przeszkadzają Ci spać?
Czy dużo się dzieje w Twoim mieście?

MULTIKULTUROWOŚĆ

Gdzie jest najbliższy meczet?
Czy Twoje miasto jest przyjazne dla cudzoziemców?
Czy ludzie medytują w parku?
Czy w niedzielę słyszysz kościelne dzwony?
Jak wygląda cmentarz 1 listopada?

MOJE MIASTO MÓJ DOM

Czy czujesz się tu jak w domu?
Czy znasz swoich sąsiadów?
Czy masz ulubioną kawiarnię/restaurację?

Gdzie robisz zakupy?

Czy zdarza Ci się obserwować ludzi na ulicach/placach dla przyjemności?

JAK DZIAŁA TWOJE MIASTO?

Czy podwórka są dla psów?

Co jest z przodu, a co jest z tyłu w Twoim domu?

Gdzie parkujesz na swoim osiedlu?

Czy na Twoim podwórku stawiacie zimą choinkę?

Czy Twój dom jest ogrodzony?

Czy kiedykolwiek jechałeś do pracy na rowerze?

MIASTO DZIECI

Czy miasto to plac zabaw?

Czy dzieci mogą chodzić same do szkoły?

Czy denerwujesz się o dzieci?

Czy dzieci mają kolegów na swoim osiedlu?

Czy w restauracjach są krzeselka dla dzieci?

Czy płacz dziecka denerwuje ludzi?

Celem poszukiwania odpowiedzi na te pytania było uświadomienie uczestnikom, że przestrzeń publiczna jest ściśle powiązana z różnymi aspektami funkcjonowania w mieście i w związku z tym jej jakość powiązana jest z jakością naszego życia w tym mieście.

Definicje przestrzeni publicznej oraz jej uwarunkowania i bolączki

Następnym zadaniem było próba stworzenia definicji przestrzeni publicznej poprzez przygotowanie kolażu. Uczestnicy zostali poproszeni o przedstawienie najważniejszych cech przestrzeni publicznej.

Kolaże podkreślały następujące elementy wyróżniające przestrzeń publiczną:

- Wolność korzystania z niej
- Dostępność dla wszystkich grup społecznych
- Miejsce, gdzie demonstruje się wspólnota – np. poprzez wspólne celebrowanie ważnych uroczystości
- Miejsce spędzania wolnego czasu
- Miejsce, w którym można funkcjonować w różnych rolach – jako użytkownik, obserwator, zarządca, aktywista,
- Miejsce demonstracji różnych, czasem sprzecznych ze sobą wartości
- Miejsce, z którego korzystamy z różnymi oczekiwaniami, potrzebami
- Miejsce, które powinno wspierać różnorodność

Uczestnicy dotknęli bardzo wielu wątków, które porusza Karta Przestrzeni Publicznej:

1. *Przestrzeń publiczna jest dobrem wspólnym. O dobrach wspólnych mówimy wtedy, gdy są ogólnodostępne dla wszystkich użytkowników, którzy mogą z nich korzystać, nie konkurując o nie oraz gdy nikt nie może być wykluczony z ich użytkowania.*
2. *W skład przestrzeni publicznej wchodzi: tereny ogólnodostępne oraz elementy przyrody, zagospodarowania i zabudowy znajdujące się na tych terenach, w przestrzeni nad nimi i w ich sąsiedztwie, w zasięgu postrzegania przez przebywających na nich ludzi.*
3. *O atrakcyjności i wysokiej jakości przestrzeni publicznej decyduje respektowanie zasad zrównoważonego i trwałego rozwoju oraz zachowania porządku (ładu) przestrzennego.*
 - a) *Zrównoważony rozwój należy rozumieć, jako godzenie wymagań społecznych, gospodarczych, przestrzennych i ekologicznych w sposób, który zachowuje*
 - b) *środowisko dla przyszłych pokoleń, zapewnia wysoki poziom życia oraz daje szansę dalszego rozwoju.*
 - c) *Porządek (ład) przestrzenny wyraża się zharmonizowanym obrazem elementów zagospodarowania. Jest jednocześnie wartością kulturową, estetyczną i ekonomiczną mającą cechy dobra wspólnego.*
4. *Zainteresowani przestrzenią publiczną mogą występować w trzech głównych rolach: jako użytkownicy, inwestorzy i właściciele nieruchomości oraz jako władze publiczne.*
5. *Przestrzeń publiczną kształtują różnorodne, czasem sprzeczne ze sobą potrzeby użytkowników oraz inwestorów i właścicieli nieruchomości.*
6. *Podstawowymi warunkami kształtowania wysokiej jakości przestrzeni publicznej są:*
 - a) *poszanowanie dobra wspólnego;*
 - b) *wsparcie publiczne dla zrównoważonego rozwoju i ładu przestrzennego; oraz zmiany w przepisach prawa i zachowaniach społecznych w kwestiach:*
 - c) *Zrównoważenia interesów indywidualnych i dobra wspólnego w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym;*

d) wzmocnienia partycypacji społecznej w sprawach rozwoju społeczno – gospodarczego i przestrzennego;

e) wprowadzenia w życie narzędzi skutecznej realizacji planów zagospodarowania przestrzennego oraz instrumentów praktycznego wprowadzania w życie zasad zrównoważonego rozwoju i porządku przestrzennego;

7. Uznanie przez użytkowników podstawowych warunków kształtowania wysokiej jakości przestrzeni publicznej oznacza:

a) zwiększenie ich aktywności poprzez akty demokratycznych wyborów, zwłaszcza w dziedzinie rozwoju społeczno – gospodarczego i przestrzennego;

b) poszanowanie cudzej własności;

c) dbałość o otoczenie

Następnie zaproponowano uczestnikom spojrzenie na przestrzeń publiczną opisywane przez Project for Public Spaces³. Jego autorzy wyróżniają cztery składowe miejsca:

- Wartość społeczną
- Funkcje i działania
- Dostępność i połączenia
- Komfort i wizerunek

Wspólnie z uczestnikami omówiono cechy tych składowych oraz wskaźniki pokazujące, że dana przestrzeń się udaje, a inna jest niechętnie odwiedzana i w odbiorze mieszkańców nie funkcjonuje wcale lub funkcjonuje źle. Wspólnie zastanawialiśmy się nad uwarunkowaniami tworzenia przestrzeni publicznych:

• ³ Jak przetworzyć Miejsce Podręcznik kreowania udanych przestrzeni publicznych, (c) Project for Public Spaces, Inc., Wydanie polskie – Fundacja Partnerstwo dla Środowiska

prawnymi, ekonomicznymi, społecznymi. Szczególną uwagę zwróciliśmy na planowanie miejscowe i jego rolę w zapewnianiu ładu przestrzennego oraz ochronę i tworzeniu nowych przestrzeni publicznych. Zastanawialiśmy się czy rynek jest wystarczająco dobrym regulatorem w tworzeniu przestrzeni naszych miast, szczególnie tam, gdzie brakuje Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego. Czy dobrze funkcjonująca przestrzeń publiczna może sprzyjać rozwojowi lokalnej ekonomii? Podczas omawiania uwarunkowań społecznych szczególną uwagę zwrócono na rolę edukacji, która uświadamia wagę przestrzeni publicznej w funkcjonowaniu miasta oraz kształtuje świadomego użytkownika tej przestrzeni. Przedstawiono formy partycypacji społecznej w odniesieniu do kształtowania przestrzeni publicznej:

- Konsultacje społeczne
- Projektowanie partycypacyjne
- Działania artystyczne i społeczno-kulturalne w przestrzeni miejskiej
- Fenomen miejskiego aktywizmu – ruchów miejskich.

Każda z tych form jest ważnym elementem publicznej debaty o kształtowaniu przestrzeni publicznych w Polsce.

Kolejnym zadaniem zespołów była lektura tekstu Filipa Springera: „*Tworząc przestrzeń publiczną kierujemy się chciwością*”, który był punktem wyjścia do dyskusji o bolączkach polskiej przestrzeni publicznej, wśród nich uczestnicy najczęściej wymieniali:

- *Brak regulacji prawnych w zakresie reklam zewnętrznych, co skutkuje bardzo złą estetyką miasta*
- *Chaos przestrzenny – niespójność stylistyczną oraz kubaturową obiektów, a także niekontrolowane rozlewanie się miast.*
- *Prywatyzację przestrzeni.*

- *Planowanie przestrzenne, któremu wymyka się dynamicznie zmieniająca się rzeczywistość.*

Analiza wybranych przestrzeni publicznych Poznania i tworzenie scenariuszy ich rozwoju

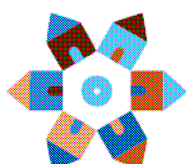
Drugi dzień warsztatów był zorientowany na wykorzystanie wiedzy o przestrzeni publicznej. Zespoły wyruszyły na miasto z zadaniem analizy jednej z ważnych, poznańskich przestrzeni publicznych. Dwa zespoły zajęły się Starym Rynkiem oraz drogą prowadzącą do niego z Chwaliszewa. Po jednym zespole zajęto się Chwaliszewem i Grabarami z Placem Bernardyńskim. Uczestnicy dokonywali oceny w oparciu o formularz oceny miejsca przedstawiony w podręczniku Project for Public Spaces (Załącznik). Podczas wizyty w terenie uczestnicy notowali swoje spostrzeżenia w formularzu, a także na mapach i zdjęciach lotniczych. Wszystkim zespołom udało się dokładnie przeanalizować odwiedzane przez nich przestrzenie i w oparciu o to zdiagnozować ich problemy i potencjał rozwojowy. Ostatnim etapem było zaproponowanie scenariusza działań, który miałby rozwinąć potencjał diagnozowanej przez dany zespół przestrzeni w dwóch wariantach: nieograniczonego budżetu oraz bardzo małych, dostępnych środków finansowych. To zdanie miało uświadomić uczestnikom, to, co od wielu lat pokazują mieszkańcom miast na całym świecie trenerzy i popularyzatorzy idei Project for Public Spaces, że ograniczeń budżetowych nie można traktować, jako ograniczenia, działania na rzecz poprawy przestrzeni publicznej można zacząć zawsze – najważniejsi są ludzie, którym na danym miejscu zależy. Projekty realizowane przez PPS pokazują, że od tzw. miękkich, często tymczasowych działań udaje się często przejść do trwałej zmiany i podniesienia jakości przestrzeni publicznej.

Podczas warsztatów uczestnikom, którzy w ramach kontynuacji projektu „Wspólna nie znaczy niczyja” będą prowadzili zajęcia z dziećmi i młodzieżą dotyczące przestrzeni publicznej, zaprezentowano materiały edukacyjne dla różnych grup wiekowych. Autorka scenariuszy zajęć dla szkół: Pani Róża Połec i autor scenariuszy dla przedszkoli Pan Ryszard Pempera - odpowiadali na pytania i wątpliwości uczestników, a także przekazali kontakty do siebie w razie gdyby podczas przygotowania, czy realizacji zajęć z dziećmi i młodzieżą biorący udział w projekcie nauczyciele mieli jakieś wątpliwości.

Załącznik:

Źródło: Jak Przetworzyć Miejsce - Podręcznik kreowania udanych przestrzeni publicznych;
 Autorstwo i publikacja: Project for Public Spaces, Inc., Wydanie polskie: Fundacja Partnerstwo dla Środowiska

Nazwa i lokalizacja miejsca: Oceń Miejsce:					Zidentyfikuj szanse:
KOMFORT I WIZERUNEK	DOBRE	ZŁE			
Ogólna atrakcyjność	1	2	3	4	1. Co w tym miejscu podoba ci się najbardziej?
Poczucie bezpieczeństwa	1	2	3	4	
Czystość / jakość utrzymania	1	2	3	4	
Wygoda miejsc do siedzenia	1	2	3	4	2. Kto jest lub mógłby być głównym użytkownikiem tego miejsca?
Komentarze, notatki:					
DOSTĘPNOŚĆ I POŁĄCZENIA	DOBRE	ZŁE			
Widoczność z dystansu	1	2	3	4	3. Wymień działania, które podjąłbyś, aby szybko i tanio poprawić to miejsce.
Czy można łatwo dojść do tego miejsca?	1	2	3	4	
Dostępność połączeń tranzytowych / komunikacji zbiorowej	1	2	3	4	
Czytelność / jasność informacji i oznakowania	1	2	3	4	4. Jakie działania podjąłbyś w dłuższej perspektywie, aby zmiana była optymalna?
Komentarze, notatki:					
FUNKCJE I DZIAŁANIA	DOBRE	ZŁE			
Różnorodność sklepów / usług	1	2	3	4	5. Zapytaj spokojną osobę, co jej się podoba, a co nie w tym miejscu. Zapytaj i zanoć, co zrobiłaby ta osoba, aby to miejsce poprawić.
Ilość wydarzeń kulturalnych	1	2	3	4	
Ogólna aktywność / żywotność / stopień wykorzystania miejsca	1	2	3	4	
Witalność gospodarcza / ekonomiczna	1	2	3	4	6. Zastanów się nad programem użytkowym, który mógłby zafunkcjonować w tym miejscu. Wymień 5-10 działań, które przyciągnęłyby ludzi i podniosłyby atrakcyjność przestrzeni.
Komentarze, notatki:					
WARTOŚĆ SPOŁECZNA	DOBRE	ZŁE			
Ilość ludzi tworzących grupy	1	2	3	4	Komentarze, notatki:
Widoczna aktywność wolontariuszy	1	2	3	4	
Poczucie dumy i własności	1	2	3	4	
Obecność dzieci i seniorów	1	2	3	4	
Komentarze, notatki:					

WSPÓLNA
nie znaczy niczyja

Biurowy projekt

pl. Kolegiacki 17 | pok. 416
61-841 Poznań

tel. 61 878 57 35 | 61 878 56 80
e-mail wspolna-nie-niczyja@fr.org.pl